

Az egyke

„Egy fertály, egy gyerek.”
„Szántunk, de nem vetünk.”
(Az ormánsági paraszt mondásai.)

A *morbus latifundii*-val együtt jár a negyedtelkes betegség. Az arisztokrata hajiadóságú magyar parasztnak a magasabb *standard of life* felé való törekvése kivándorlásban, vagy az egyke-szokásban keres megoldást, amint azt épen a körülményei, a meggyőződése, a vallási vagy egyéb motívumai diktálják.

Ez az egyke-kérdés rövid diagnózisa.

És a prognózisa? . . .

Két esztendeje, hogy egy pár nagyobb lapunk hasábjain (*Az Újság*, 1907 április 14; *Budapesti Hírlap*, április 23) részletesen ismertettem a mozgalmat, amelyet vármegyénk az egyke-kérdésben megindítottak. Azóta a vármegyék közös akcióra egyesültek s az őszi kaposvári egyke-konferencia már nem ok nélkül fogja foglalkoztatni a közvéleményt.

Az egyke-kérdés csak minálunk mostohagyermek a publicisztikának és a tudományos vizsgálódásnak. Franciaországban a tudomány és a napi sajtót egyaránt érdekli a népszaporodás kérdése: ott az egyke „nemzeti” ügye a nacionalista sajtónak csak úgy, mint a szocialistának.

Miben áll ennek a kérdésnek igazi jelentősége?

Tudományos beállításban: a neomalthuzianizmusnak ma már többé-kevésbé elfogadott tanai mellett sem közömbös a tömegek gazdasági produktivitására, a munkamegosztásra, az intenzívebb agrikultúrára a gyermeklétszám mindaddig a beláthatatlan időnkig, ameddig a mezőgazdasági termelés az iparinak formáját meg nem közelíti.

Gyakorlati beállításban: a holnap kérdései követelik sürgősen az egyke-kérdés valamilyen megoldását az általánosan közeledő agrárius termelési korszak bekövetkeztére. A termelésnek és a népszaporodásnak egymásra ritmikusan következő hullámozása ma általánosan a

meliorációk és a „mélyebben szántás” korszakát éli. A kiváltkép iparos államok agrárius politikát sürgetnek. Németország népessége a legutolsó, 1907-ig terjedő tíz esztendőben nyolc és fél millióval, Angliáé három millióval szaporodott. A nemzetek versenye még nem ért véget s a *dreadnoughtitisz* idején nem közömbös dolog az, hogy ugyanennyi idő alatt Franciaország csak félmillió lakossal számít többet. Azok a „vértelenül elveszített hadtestek”, amelyeket a francia politikusok és publicisták siratnak, nemcsak ágyútölteléknek lettek volna jók, hanem a nagy agrárversengésben gazdasági tényezőkné is. Mert ebben ma még mindig több ember kell, mint gép. Oroszország az utolsó tíz esztendőben tizenhat millió emberrel és évi negyven millió métermázsa búzával lett — nehezebb.

A neomalthuzianista elv úgy látszik, csak a családok eugenetikájára vonatkozhatik még ez idő szerint. A gazdasági rend nem ismer „eugenetikát”, legfőlebb azt, amit az államok az alkoholdegeneráció rettenetes formájában ok nélkül zúdítanak reá.

Természetesen csak nagy vonásokban mondhatjuk azt, hogy az egyke az ipari kapitalizmus okozta betegség, s hogy utána az agrárius kapitalizmusnak a sok gyerek az érdeke. A népesedéstudomány mai állása szerint is, mint Kovács Gábor a népesedés elméletéről írt munkájában kifejtette, számtalan motívum az, amely az egyénnél a családi létszámot irányítja s e motívumok között a gazdaságinak törvényszerűsége nem több, mint a legszubjektivebb természetű egyéb vallási, pszichológiai motívumok érvényesülése. Különösen minálunk Magyarországon, ahol nemzetiségi és vallási tényezőkkel való összefüggését világosan ki lehet mutatni, s hol a nagyobb igényű, műveltebb reformátusságnak s a magyarságnak térvesztésével is kapcsolatos.

I. Az egyke története és elhelyezkedése.

Sajátságos dolog, hogy az egyke Magyarországon nem összefüggő, hanem nagyjában elszórt területeken keletkezett és terjedt el.

Cauderlierek *Les lois de la population en France* címen megírt nagy tanulmányában és a hozzá kiadott részletes atlaszban nagyon erősen összefüggő egyke-területeket találunk, amelyek a múlt század elején elkezdének stagnálni, sőt a legtöbb azután a század derekán a depopulációba is átsap. Minálunk nem ez a formája az egykének: annyira pszichológiai rugók mozgatják, hogy legelőször kezd lábrakapni a baranyai Ormánságban, s aztán csaknem egyidejűleg az erdélyi századok között, majd a hontmegyei luteránus lakosságú részeken.

Nagyjából mégis francia divat. A Dunántúlon, ahol az egyke a legelterjedtebb, jártak Napoleon hadai.

Értekes följegyzéseket közölt velem az egész magyarországi egyke-ügy történetéről Mende Lajos dr., kir. tanácsos, ny. vármegyei főorvos úr, akinek hosszú időn át alkalma volt megfigyelni és kutatni az egyke megnyilvánulásait.

Az ő följegyzései szerint általában mondható, hogy a Dunántúl a rendszer fészke. Azonban, mint a kutatók állítják, Erdély, Pestmegye és a Délvidék sem ment tőle. De a legnagyobb arányú a Dunajobbparton. Baranya-, Tolna-, Somogy-, Veszprém-, Zala-, Fejér- és Vas-

megyében úgyszólván közismert, a Dráva mentén e szokás csaknem általános.

Az egy-gyermekrendszer e meghonosodása a Dunántúlon igen valószínűleg szoros kapcsolatban van az 1809-iki inszurrekcióval; elterjedését mindenesetre az segítette elő.

Napóleon 1805-ben elfoglalta Bécset és ettől kezdve csapatai folyton háborgatták a szomszédos magyar megyéket; sőt később Magyarország lett a háború színhelye. Közel Komáromig az egész terület francia kézre jutott. Emez ütközetek a franciák helyenkénti megtelepedésével jártak. A csapatok nyomán sok francia maradozott el és családot alapított. Győr vidékén még most is több család van, mely a „francia” jelzőt viseli: Francia Kovács János, Francia Szabó Péter stb. A francia szokásokat meghonosították a francia telepesek; ennek nyomán terjedt a szokás mind jobban és jobban. De e szokás terjedésének mélyebb okai vannak, mint a puszta utánzás.

Nem véletlen, hogy Baranyában terjedt el legelőbb az egyke. Nem véletlen, hogy a magyar járásokban, amelyek síkon fekszenek s rossz legelőik, vízhiányuk miatt nem üzhetnek igazi állattenyésztést s a szentermelésre vannak utalva. Nem véletlen, hogy a vasút mellett seholsem egykések a falvak. Nem véletlen, hogy először az erősebb igényű, nagyobb műveltségű reformátusok között terjedt el s azután kezdte ki a katolikus vallású falvakat. Nem véletlen, hogy a magyarok között van elterjedve s csak majd azután terjed — ha gátat nem lehet neki vetni — a németek között.

Természetesen a gazdasági ok nem egyoldalú. A magyar gazda földszeretete, arisztokratikus hajlandósága, megnövekedett életigényei mind hozzájárulnak. Az ormánsági paraszt kultúrember. Alkalmam volt két év előtt a nagy francia szőlősgazdamozgalom egy pár emberével beszélni. Mondhatom, hogy a mi parasztgazdáink nagyon is kiállják velük a versenyt intelligencia és műveltség dolgában. Így aztán ennek a parasztnak lelki rugói is, amelyek házasságának szaporaságát befolyásolják, összetettebbek, különböző gazdasági, erkölcsi, vallási, lelki motívumok, olykor a saját külön közvéleményük is, nagyon sokszor determinálják.

A továbbiakban csak a baranyai egykével fogunk részletesebben foglalkozni; főleg azért, mert az egységesebb terület áttekintése sokkal jobban megkönnyíti a pontosabb szociográfiai felvételt s a következtetéseket. De másrészt épen Baranya példáján szemlélhetjük az egykés falvaknak valamennyi lehetséges típusát: a városmellettit csak úgy, mint az extenzív gazdagságút.

Baranyavármegyében az egyke keletkezésének ideje egyes vidékeken feltűnően összeesik a földrajzi és gazdasági tagozódással. Három nagy egykevidék van: a dunamenti, az ormánsági és a mecsekvidéki. A két első síkvidék, latifundiumok és hitbizományok ércgyűrűjétől övezetten, míg az utóbbi hegyalja-rendszerű, legelőkre és szőlőkre alkalmas s a város környezetében fekvő.

A dunamenti egykevidék Mohácstól délfelé húzódik le a Duna széles, síkká fejlődött völgyében. Kölked, Dályok, Izsép, Vörösmart, Sepse, Csusza, Kő, Laskó, Kopács, mindmegannyi népesebb jómódú

község, vallásra nézve a Duna-Dráva szögletiek reformátusok, a többi katolikus, vagy görög-keleti. Ezt az egykevidéket, mely így a Duna-Dráva által van keletről és délről körülhatárolva, nyugaton természetes határként a baranyabáni hegylánc zárja be termékeny szőlő-hegyeivel.

A másik és legtípusosabb egykevidék az ormánsági róna. A siklósi hegy alatt, az egész Drávavölgyben, föl egészen a Mecsek aljáig, földrajzi és gazdasági tekintetben egy vidéket képez. Síkföld, szárazabb éghajlatú, jó szemtermő, de már legelője kevesebb. Színmagyar fajnéppel sűrűn betelepítve. Apró, kicsiny lakosságú községek közel egymás mellett fekszenek. Két, egymásba olvadó vidék ez: a siklósi hegylánc s az ormánsági róna. Református vallású falvaikban mindenütt, még a legkisebbekben is, karcsú, fehérremszelt templomtorony emelkedik, ez legvilágosabb jele annak, hogy a nép jólétben élt s még hanyatló gazdasága mellett is ragaszkodik szokásaihoz, hitéhez. Sajátosságos etnográfiai csoport a legtisztább értelemben vett Ormánság: az a mintegy 50 községből álló vidék, amely nyugatról Drávafokon, keletről Diósvizlón végződik. Lukácsy Imre diósvizlői lelkész, az Ormánság nagy ismerője ennek a vidéknek tisztá ormánsági eredetű lakosságát ma már csak 17 ezerre becsüli. Szokásaik, hagyományaik mellett váltig kitartanak, de azért bizony veszni induló, hanyatló faj, — már sok közöttük az idegen: a bevándorolt, vagy a cseléd.

Az ormánsági róna fönt északon szelíden simul bele a Mecsek aljába. Ez a vidék is színmagyar, de már katolikus vallású s ma már ez is hatalmasan kezdi tanulni az egykét. A Mecsek-aljának már mások a gazdasági viszonyai: itt elég jók a legelők, elég jól fizetnek a szőlők is. A Pécs fölött kelet-nyugati irányban elhúzódó Mecsek láncában fekszenek ezek az egykés községek szép sorjában. A város piacát élmezik, csakúgy, mint a hozzájuk számítható mecsekhegyháti egypár magyar helység, amely a legújabb időkben már szintén az egykedivat rabjává lett. Nyugatról keletre menve: Boda, Bakonya, Kővágótöttös, Kővágószőlős, Cserkút, Patacs, Rácváros — Pécsnek ez a „Hétfaluja” képezi a nyugati hegyláját, ahol a leányok tizenöt-húszezer koronás „egytmást” visznek a házhoz stafírungképen. Már a keleti Hegyalja valamivel kevésbé fényűzőbb: a közeli bányavidék gazdasági és etnográfiai szférájába tartozik. A jó legelő miatt gazdagodó Mecsek-hegyháton is egyedül a város közelsége és az aránylag kelletlenül gyorsabban eltanult igényeik azok, amik az egyke-rendszert kifejlesztették.

Az adatok összegyűjtésénél eleinte egy-két község egész részletes felvételét terveztük, családonkint; mert érdekes lett volna annak a közelebbi megvilágosítása, hogy az „egyke” esetleges elhalálózása után, nyolc-tíz évi szünet után megszületik a második „egyke” s hogy a házasság első három-négy esztendeje majdnem mindenütt meddő (néhol a közvélemény egyenesen megbélyegzi azt az anyát, akinek a házasság első esztendejében már megszületik a gyermeke) — de ezt a tervet később elejtettük. Mert bármennyire intelligens és az ügy iránt komolyan érdeklődni kezdő parasztsággal állunk is szemben (a törvényhatósági közgyűlésen ők maguk kardoskodtak legjobban az adatgyűjtés mellett) — mégis a családi élet dolgaiba való belenyúlás

lett volna az olyatén természetű, családonkinti összeírás, amilyent még a statisztikai hivatal sem foganatosított.

Ellenben igénybe vettük a központi statisztikai hivatal készséges és hathatós közreműködését az egyéb adatok összegyűjtésénél, úgyszint a magánosok által felajánlott, sokszor nagyon érdekes adatgyűjtéseket és szakvéleményeket, nemkülönben a községi előljárási pontokra adott véleményeit. Ezeket a kérdőpontokat nem lehetett a gazdasági viszonyok teljes részletezésére kiterjeszteni, mégis a mi „kulturparasztjaink” és ritka intelligenciájú jegyzőink egyik-másik idevágó jelentése annyira érdekes, találó és bátor, hogy az elért eredménnyel teljesen meg lehetünk elégedve.

Nagyjában a tipikus egykevidékek szerint fogom most a beérkezett jelentések leszűrődött eredményeit ismertetni, hogy aztán az okokat és az ajánlott „orvosságokat” szemügyre vehessük.

2. Az egyke a Dunamentén.

A Dunamentén elterülő egykés falvak természetes földrajzi határa észak felé Mohács városa. A Mohácstól északra fekvő, jobb lefelé és szőlőhegyekkel is bíró községek nem hódolnak az egykének. Mohácstól délre, le egészen a Duna-Dráva szögletéig, a Duna belsejében sorakoznak ezek az egykés falvak egymás mellé.

Mint az egész vidékre jellemzőt, kiemeljük a mohácsi járás főszolgabírájának jelentéséből a következőket:

„Megállapíthatom tényképp, hogy járásomban az egy-gyermekrendszer a református vallású magyaroknál—különösen Kőlked és Mohács községekben—dívik és kezd már Dályokon és Izsépen is a sokákok között lábrakapni.

Mindenesetre feltűnő jelenség, amelynek különleges okai lehetnek, hogy épen a református magyarság az, amelynél ez a baj leginkább szembeötlő módon jelentkezik.

Jelentkezik és terjed ez az intelligens osztálynál is.

A kedvezőtlen gazdasági viszonyok, a élet nehéz volta, a kényelem-szeretet és bizonyára örökösödési jogrendszerünk (az egyenlő osztzkodás elve) is erősen befolyásolják ezt a kérdést.

Egy gyermekkel olcsóbban, könnyebben, kényelmesebben, kevesebb gondnal és bajjal élek meg, sőt a jövőjét is jobban biztosíthatom, mint ötlet vagy tizzel.

Aminők és ahányfélék tehát az alaptényezőik, az okok, amelyek indítékai és előidézői ennek a bajnak, ugyanolyanoknak és annyiféléknek kell lenniök azoknak az eszközöknek is, amelyekkel ezt a bajt — szerintem — teljesen megszüntetni ugyan sohasem, de leginkább csökkenteni, korlátozni lehet.

A népszellem megváltoztatása, bizonyos kézzelfogható anyagi előnyök nyújtása, (magasabb, illetve több gyermeknél kevesebb adó fizetése, több gyermek után magasabb fizetés) az egy-gyermeket megillető kedvezmények (Véderőtörvény 34. §.) megszüntetése, viszont ennek és ilyen kedvezményeknek a többgyermekre való kiterjesztése, a gyermeknevelés (iskoláztatás) olcsóbbá tétele és a kényszerosztály mellőzésével a végrendelkezési szabadság biztosítása volnának — szerény véleményem szerint — egyebek között azok az eszközök, amelyekkel a siker némi kilátásával lehetne az egy-gyermekrendszer kérdésének megoldásához fogni.”

Hogy az egyke elterjedtsége s a depopuláció milyen fokú, azt az alább összeállított adatokból is láthatjuk, a melyek legjellemzőbben mutatják a fogyást. Szembeszökő, hogy a hat éven aluli lakosság csaknem mindenütt kisebb az egész népesség egytizedénél, holott ennek az országos átlaga 16,8% volna. Az ezer lélekre eső születések száma pedig 35 és 40 között ingadozik az országos átlagban. Baranyában ritkán éri el a 30-at.

A község neve	A község népessége 1869	A község népessége 1900	A hét éven aluliak száma 1900-ban	Ezer lélekre esett születés
B.-Kisfalud	1425	1447	184	30·8
Dályok	1948	1927	162	16·9
Izsép	1655	1722	167	20·3
Darázs	1817	2237	269	27·5
Hercegmárok	1203	1310	140	29·8
Bár	720	701	84	25·7
Kölked	930	867	64	12·7

Kölked község a legtipikusabb egykés falvak vidéke. Innen Ádám Imre ref. lelkész úr buzgalmából kaptunk kimerítő és érdekes jelentést, amelyből kiemeljük a következőket:

Kölked község régebbi anyakönyvei elégték, csak 1813-nál kezdődnek az újabbak. Ezekből a következő statisztikai táblázatot lehet összeállítani:

	Született	Meghalt	Szaporodás	Fogyás
1813—1819-ig	220	160	60	—
1820—1829-ig	299	255	44	—
1830—1839-ig	264	252	12	—
1840—1849-ig	286	252	34	—
1850—1859-ig	248	255	—	7
1860—1869-ig	206	198	8	—
1870—1879-ig	168	243	—	74
1880—1889-ig	133	206	—	73
1890—1899-ig	106	175	—	70
1900—1908-ig	64	129	—	65

Ezek az adatok mutatják, hogy a fogyás az 50 éves években kezdődik. A 60-as években a mérleg nyelve mintha plusz felé billenne, de már a 70-es években a fogyás egész ijesztő mértékben lép fel.

A fogyás kiinduló pontja az 1848. évi törvényekben, illetőleg az ezen törvények következtében beállott gazdálkodási változásban keresendő. Mert 48 előtt a földet elidegeníteni nem lehetett, a föld után járó robotot a nagyszámú családnak sokkal kényelmesebben lehetett leszolgálni, mint a csekély népességűnek; 48 előtt a lakosság erdei munkával és baromtenyésztéssel kereste meg kenyerét, a sok jószág ellátásához, disznófalkák őrzéséhez, lovak, tehének legeltetéséhez sok ember kellett. Mivel házközösségben élt a falu népe, a földbirtok nem aprózódott el a családfő elhalálása után, a házhoz tartozott azután is; a legöregebb testvér volt a nagyszámú családnak ura, parancsolója, a leányokat kiházásításuk alkalmával egy „rügött borjúval”, vagy ennek ellenértékével, 20 forinttal elégitették ki — a földbirtok megmaradt a cseléd kezén, mint hitbizomány, azzal a különb-

séggel, hogy a fiúk, illetőleg testvérek is élvezték annak hasznát, de részesültek a föld után járó teherviselésben is, de a gazda a legidősebb volt.

A 60-as 70-es években a házközösség megszűnik. A leány is jussát követeli és viszi magával férjhezmenetele alkalmával az őt megillető birtokrészt. Elaprózódik a birtok. Van határunkban olyan önálló birtokrész, amelynek hosszasága ugyan egy dűlő, de szélessége csak két öl!

Ha a lakosság terjeszkedni tudna valamerre, talán szaporaság jönne létre. De községünk három nagy hatalmasság közzé van beékelve. Délen kezdődik a templomtól 300 ölnyire a Frigyes herceg 113 ezer katasztrális hold birodalma. Északon a templomtól 700 ölnyire a pécsi püspök 1000 holdas pusztája, keleten a Duna vet bizonytalan határt községünk kicsiny területének. Hol találjunk földet? Merre terjeszkedjünk? Bizony a főhercegi uradalom többre becsül egy szarvast, mint sem hogy bármely községnek is, ha csak haszonbérbe adna is egy szelvény földet.

Mert a falu népe előtt csak a föld a megélhetés feltétele. Föld, föld. A körülöttünk levő német községben ha szaporodik a család, a felesleget elküldi mesterséget tanulni. De nálunk ez szinte elképzelhetetlen. A németeknél bizonyos értelemben megvan még a hitbizomány vagy majorátus, amennyiben a legidősebb gyermek a szülőknek *auszug*-ot, életjáradékot ad természetben, testvéreit pedig pénzben fizeti ki. A sokáccok házközösségben élnek.

Az egyke-rendszer oka tehát: a birtok elforgácsolásától való félelem, a terjeszkedni nem tudás elsősorban.

Másodsorban pedig a túlságba vitt fényűzés. Ételben, italban, házi berendezésben, ruházkozásban. Erre „muszáj” pénzt teremteni a pokol fenekéről is. Egy 12 holdas gazda leánya férjhez menvén, 300 forintos esküvő-ruha volt rajta, a lakodalom a ruhán kívül 700 forintba került. Pár évvel ezelőtt Mohácson villamosvilágítást vezettek be, a függő petróleumlámpákat eladogatták az urak. Vagy 3000 forint ára lámpa került pár hét alatt a faluba. Aki már nem tudott kéz alatt venni, panaszkodva említette, hogy neki nem jutott, a boltban volt kénytelen újat venni, mert mindenkinek van már, neki is kell, hogy meg ne szólják . . .

Még lejjebb a Duna mentén:

A község neve	A község népessége		A hat éven Ezer lélekre	
	1869	1900	aluliak száma 1900-ban	esett szül. átl. 1906/7-ben
Csuzs	1077	1130	102	23·0
Sepse	1014	1072	106	23·3
Vörösmart	2200	2419	213	18·2
Hercegszöllős	2665	2553	273	25·7
Kő	446	390	26	11·5
Karancs	1525	1674	157	24·2
Lőcs	1172	1111	123	23·4
Benge	476	516	72	23·3
Pélmonostor	1532	1720	204	35·8
Baranyabán	2233	2471	284	27·5
Sárok	438	519	65	33·7
Baranyavár	2412	1401	93	20·7
Ivándárda	565	1397	157	28·9

A községi előljáróságok jelentése szerint az egykerendszer itt már 50—60 év óta divik kizárólagosan a református magyar családokban, s terjedőben van.

Oka:

„a magyar nép túlhajtott önérzetében, helyesebben büszkeségében kerecsendő és található fel. Ezek görcsösen ragaszkodnak a földhöz s ezzel a vagyoni függetlenséghez. Iparra, kereskedelemre gyermekeiket nem adják, mert azt magukra szégyennek tartják. Gyermekeik jövőjét csak a meglevő földbirtok egybentartásában találják fel s ezért terjedt el az egy-gyermekrendszer. Birtokot szerezni ezen a vidéken, ahol csak hitbizományi birtokok vannak, nem lehet s minthogy az örökségkép reászallott birtokot megosztani nem akarja, ragaszkodik az egykéhez. Hogy birtoka megosztassék, vagy gyermekeit más pályára adja, arra alig lehet reávenni, mert szerinte csak a föld nyújt biztos megélhetést, ők pedig nem akarják, hogy gyermekük szegény legyen. Ez volt az eredeti indítók! Ma már éppen az egy-gyermekrendszer folytán sok családban akkora birtok egyesült, hogy abból több gyermek megélhetése is biztosítható lenne, de sajnos, most már megrögzött szokás az egy-gyermekrendszer, s bármily nagy legyen is a birtok, csak egy gyermek van.”

Baranyavárott a községi előljáróság jelentése szerint az egykerendszer emberemlékezet óta észlelhető, általánosságban s egyforma állapotban áll fenn.

Oka:

„Az egy-gyermekrendszernek számos és pedig a legkülönbözőbb gazdasági és erkölcsi okai vannak. Elsősorban állanak a gazdasági okok. A lakosság túlnyomó része szegény kisbirtokos és napszámos, kik 4—5 hold földdel bírnak s nem akarják, hogy haláluk után ezen csekélyke birtok is többfelé szakadjon, mert akkor már egy család eltartására nem elegendő. A több földbirtokkal bíró, jobbmódú családok pedig félnek a feldarabolásától azért, hogy utódaik is jobb módban éljenek és a nagyobb vagyonnal járó előnyöket, a községben való vezetőszerepet el ne veszítsék.

Igen fontosak másodsorban az erkölcsi okok is. A 18 éves fiatal gyerekek 14—15 éves lányokat vesznek nőül, kik már a szülői házban oly szellemben nevelkednek, melynek eredménye azután, hogy csakis a házasságnak 3—4. évében születik első gyermekük s a legtöbb esetben az egyetlen is. A fiatal anyák félnek a gyermekkel való sok fáradság- és gondtól, a gyermek ápolásáról és neveléséről különben is primitív fogalmaik vannak. Miután nemcsak gyermekeik, hanem férjeik ruháit is csaknem kizárólag maguk készítik, s miután különösen a fiatalabb asszonyok a cifraságnak és szép öltözködésnek nagy hívei (egy-egy ruhadarabjuk hónapokig tartó munkába kerül), így ruháik készítése csaknem egész idejüket lefoglalja, ebben pedig több gyermek ápolása és gondozása csak akadály előttük és a gyermek csak nyűg a nyakukon. Az egyetlen gyermek azonban annál több kényeztetésben és — sajnos — gyakran rossz nevelésben részesül, felnőtt korában szülőinek nem sok örömet okoz, így nem csoda, senkisémm akar magának hálátlan gyermeket felnevelni.”

Laskón a községi előljáróság jelentése szerint az egykerendszer 25 30 éve észlelhető, csupán a vagyonos családoknál, s változatlanul áll fenn.

Oka:

„A meglevő birtokot a megosztástól óhajtják a szülők megóvni azon tévhitben, hogy a földbirtoknélküliek megélni nem bírnak: ebből egy közvetett ok állott elő, most már kényelemszeretetből nem akar foglalkozni a gyermeknevelés bajaival és gondjaival, sőt ma már szégyennek tartja az egynél több gyermeket. Egy másik okként az jelöltetik meg, hogy bevett szokás az ifjakat korán: a férfiakat 18, a leányokat 16 éves korukban összeházasítani: ezen fiatal házások, az életküzdelmet nem ismerve, teljesen a szülők gondoskodása alatt élik házasesetük első éveit; a szülők tilalmára nem nemzik meg a gyermeket; a szülőknek ezen tilalma azon alapul, hogy a terhes állapotban levő nő, illetve a gyermekkel bajlódó fiatal anya elvonatik a munkától arra az időre, míg az állapot tart.

Orvossága:

Egyrészt a kíméletlen szigorúsággal való eljárás az „angyalcsinálók” ellen, a felmerült gyanús eseteknek több oldalról történő 3—4-szeres ellenőrzése és felülvizsgálata; másrészt országos törvényhozás útján akként való intézkedés, hogy ne a vagyon arányaiban kapjanak az egyének kisebb-nagyobb jogokat, hanem a nemzett gyermekek száma arányában; pl. országgyűlési képviselő választásakor a több gyermekkel rendelkezők részesíttessenek több szavazati jogban; katonakötelezettség tekintetében a második gyermek bizonyos előnyben volna részesítendő s fokozatosan minden későbbi gyermek mind több-több előnyt élvezzen a katonáskodást kötelezettség terén; a községi képviselő-testületben, vármegyei bizottsági tagságban a több gyermekkel bíró családok bírijanak tagsági joggal; mert az ilyen gyűléseken a nagybirtokos birtokának fentartása érdekében emel szót és működik közre, míg ellenben a sok gyermekkel rendelkező, esetleg szegény családfőnek nincs megadva az alkalom arra, hogy a családjának létfenntartása érdekében vehessen részt a tanácskozásban és a vonatkozó intézkedésekben való közreműködésben.

Végül a törvényhozás intézkedjék aziránt, hogy úgy a hatóságokkal való érintkezésben, mint egyéb eljárásokban a több gyermekkel bíró családfők részesíttessenek előnyben, ügyes-bajos dolgaik elintézésének sorrendje a gyermekek számától téessék függővé és sohasem a vagyoni helyzet kedvezőbb voltától.”

Buday Dezső.

Befejező közlemény a jövő számban.

